

Projektová hodina pro dějepis a společenskovední předměty

Evropský GULAG

mezinárodní výstava

POŘADATELÉ VÝSTAVY:

Platforma evropské paměti a svědomí

M XX Muzeum paměti
XX. století

Projekt je realizován
s finanční podporou
hl. m. Prahy.

Když slyšíme slovo „Gulag“, vybaví se nám nejprve kniha *Souostroví GULAG* Alexandra Solženicyna: systém tisíců táborů nucených prací rozestých po celé rozloze Sovětského svazu. Téměř totožný systém však existoval v každé zemi, kterou po druhé světové válce ovládli komunisté. Na území současné Evropské unie a jejích nejbližších sousedů fungovalo po více než jednu dekádu nejméně 800 táborů. Bylo v nich uvězněno téměř 1 500 000 lidí, z nichž okolo 130 000 zemřelo. V českých zemích bylo zřízeno 30 a na Slovensku 7 táborů, kterými prošlo asi 21 000 osob. Nejznámější bylo 18 táborů v okolí Jáchymova, Horního Slavkova a Příbrami. Vězni pracovali v dolech na uranovou rudu, která se pak posílala do Sovětského svazu. V těchto táborech pracovalo přes 70 000 lidí a odhaduje se, že polovina z nich byli političtí vězni. Podmínky byly tvrdé a byly zde uplatňovány další tresty a mučení. Zemřelo zde 342 vězňů, z nichž 31 bylo zastřeleno při pokusu o útěk. A právě tyto příběhy připomíná výstava **EVROPSKÝ GULAG**.

Pokládání kolejí vězni GULAGu nedaleko pobočného tábora Sevdorlagu č. 4 (www.cechoslovacivgulagu.cz)

TERMÍN VÝSTAVY:

6.—30. června 2023

AUTOŘI VÝSTAVY:

Maria Axinte, Wojciech Bednarski, László Bíró, Petr Blažek, Detelina Dineva, Miha Drobnič, Jan Dvořák, Toomas Hiio, Adam Hradilek, Gergely Isó, Peeter Kaasik, Łukasz Kamiński, Joanna Kumor, Luljeta Lleshanaku, Greta Paskočiumaitė, Jerguš Sivoš, Domokos Szokolay

AUTOŘI EDUKAČNÍHO MATERIÁLU:

Jan Samohýl a Kryštof Zeman

www.muzeum20stoleti.cz

Výstava je umístěna v Galerii Ambit (součást kláštera Panny Marie Sněžné), Jungmannovo nám. 18, Praha 1

1. Kdo byl mukl?

K historii táborů nucených prací, později nápravně pracovních táborů na území Československa, které vznikly po únorovém komunistickém puči v roce 1948, se neodmyslitelně váže pojem **mukl**.

ÚKOL (10 minut)

Na začátku hodiny pedagog krátce uvede téma **trestaneckých pracovních táborů**, popřípadě vysvětlí slovo **GULAG** nebo uvede československý kontext. Následně rozdělí studenty do skupin po cca pěti a otevře první téma například těmito otázkami: Kdo byli „muklové“ v období komunistické totality a odkud toto slovo pochází? Měnil se v čase význam tohoto slova? Studenti hledají odpověď pomocí internetu, následně pedagog moderuje krátkou diskuzi ve třídě.

2. Karel Pecka

Slovo mukl a s ním spojenou „muklovskou hantýrku“ dostal do povědomí širší veřejnosti spisovatel, politický vězeň a signatář Charty 77 Karel Pecka (1928—1997). Ve svém částečně autobiografickém románu *Motáky nezvěstnému* (z roku 1978) sugestivně popisuje život v uranových lágrech na Jáchymovsku a Příbramsku. V díle popisuje pomocí svého alter ega Viléma Svobody nejen jejich všednodenní brutalitu, ale zároveň se zamýšlí nad otázkou, jak si v tomto pekle na zemi uchovat mravní integritu a lidskou důstojnost. Roku 1997 mu prezident Václav Havel udělil Řád Tomáše Garrigua Masaryka III. třídy in memoriam.

Fotografie vznikly po Peckově zatčení 31. května 1949 (ABS)

ÚKOL (10 minut)

Studenti si samostatně přečtou citát spisovatele K. Pecky a pokusí se porozumět významu. Z jakých možných důvodů píše autor své vzpomínky a reflexe nápravně pracovních táborů? Najděte v citátu z knihy Karla Pecky *Motáky nezvěstnému* příklady „muklovské hantýrky“ a zkuste se zamyslet nad postojem Svědků Jehovových. Považujete jej za extrémní, nebo za projev maximálního odporu proti vládnoucímu totalitnímu režimu, vzhledem k tomu, že vytěžená uranová ruda se posílala do Sovětského svazu, který ji potřboval k zhotovení atomové zbraně? Pedagog moderuje diskuzi.

KAREL PECKA, jehož Bohumil Hrabal nazval korným princem české prózy, popisuje ve své knize např. jeden z děsivých zážitků z tábora Nikolaj na Jáchymovsku, který se týkal Svědků Jehovových: „Přivezli je v jednom transportu a ti lidé odmítli fátat a těžít uran pro válečné účely. Většinu tvořili mladí chlapi, odsouzení za bojkot vojenské služby. Tehdy ještě nestála nová korekce, třicet lidí našlapali do malého sklepního kumbálu pod kuchyní. Štráfkomando mělo přé. Noc, co noc tam pořádalo nájezdy, bušili do obětí, až je boleli pazoury, jak se vyjádřil jeden z těch lotrů, a oni místo obrany zpívali. Nedávali jim jídlo ani vodu, ale oni odpovídali zpěvem. Každý se vyhýbal zadnímu traktu kuchyně, odkud zněl z podzemí zpěv, bylo to nelidské, jak ten sbor slábl, po čtrnácti dnech sípaly zdola jen slabounké, sotva slyšitelné ohlasy. Teprve potom přijel nákladák, bachaři je házeli na korbu jako polena, ani těch pár, kteří se ještě drželi na nohou, tam nedokázali vylézt bez pomoci. Ta parta jehovistů zaplatila strašnou daň za své přesvědčení, zkrvavení a s přeraženými údy leželi na podlaze nákladního auta, smrdutí ve vlastních výkalech a moči, ale ti z nich, kteří vládli vědomím, pořád ještě tenounkými třaslavými hlásky zpívali své písně. Dokázali porazit celý ten obludný systém zpěvem a jediné jejich víra je zachovala při životě.“

3. Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech

Přiřadte k bodům na mapě názvy trestaneckých pracovních táborů:

- tábor **VYKMANOV II.** (tábor L, „Rudá věž smrti“) / Ostrov
- tábor **ROVNOST** / Jáchymov
- tábor **BYTÍZ** / část města Příbram
- tábor **VOJNA** / Lešetice u Příbrami
- tábor **LEŽNICE** / Ležnice u Horního Slavkova

ÚKOL (10 minut)

Studenti dále pracují ve skupinách a pomocí internetu přiřadí tábory k označeným bodům na mapě.

Vlevo: Dobová fotografie tábora Ležnice v Československu pochází z vyšetřovacího spisu k neúspěšnému útoku vězňů, listopad 1950 (ABS)

4. Prací ke svobodě (?)

Nad vstupní branou tábora **VOJNA** je nápis „prací ke svobodě“. Obdobné nápisy nacházíme i nad lágry jiného totalitního režimu. Kterého? Jak souvisí práce a lidská svoboda? Lze najít nějaké pozitivní souvislosti mezi lidským tvořením, respektive prací a prožívání vnitřní svobody? Jak a proč totalitní režimy zneužívají těchto souvislostí?

ÚKOL (10 minut)

V závěru projektové hodiny může pedagog diskutovat se studenty nad významem a obsahem nápisu nad vstupní branou tábora Vojna u Příbrami. Studenti odpovídají jednotlivě a pedagog modereje diskusi. Na konci hodiny by bylo vhodné i celkově zhodnotit téma a diskutovat nad názory studentů.

Vlevo: Tábor Vojna-Lešetice, Československo (dnes Česká republika). V letech 1947–1949 tábor pro německé válečné zajatce, 1949–1951 tábor nucených prací, 1951–1961 zařízení pro politické vězně komunistického režimu. Na ceduli je nápis „Prací ke svobodě“. Celkem prošlo všemi pracovními tábory při uranových dolech přibližně 65 000 vězňů (foto Petr Blažek, Wikimedia Commons)